

Geachte Minister Wiersma en Minister Dijkgraaf,

Het Platform Perspectief Jongeren (PPJ) biedt u graag het derde advies aan over keuzes en bestedingen van het Nationaal Programma Onderwijs (NP Onderwijs). Als maatschappelijke begeleidingscommissie is het onze opdracht om relevante maatschappelijke ontwikkelingen te signaleren en inzicht te geven in de wijze waarop het NP Onderwijs aansluit bij de behoeften van de ontvangers van de gelden en een antwoord biedt op de knelpunten waar zij mee te maken hebben. De commissie richt zich in de eerste plaats op de (positieve en negatieve) ervaringen uit de dagelijkse onderwijspraktijk, omdat bij scholen en onderwijsinstellingen veel vraagstukken samenkomen die in het leven van jonge mensen spelen en hun leerprestaties en welzijn beïnvloeden. Leden van het PPJ zijn werkzaam op het gebied van jeugd en onderwijs en halen in hun werk veel signalen op.

Het voorliggende advies richt zich op mentaal welzijn van jongeren in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs (mbo en hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo).¹ Gebleken is namelijk dat de aandacht voor mentaal welzijn in het kader van het NP Onderwijs de zorgen voor deze problematiek tot dusver niet heeft kunnen wegnemen. Om tot aanbevelingen te komen, heeft het PPJ literatuur geraadpleegd en gesprekken gevoerd met bestuurders en medewerkers (waaronder docenten) van onderwijsinstellingen, vertegenwoordigers van onderwijskoepels en jongeren zelf. Op basis hiervan schetst het PPJ een beeld en adviseert over de impact van het programma en het borgen van de positieve ontwikkelingen die met het programma in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het hoger onderwijs (hbo en wo) in gang gezet worden.

Korte terugblik vorige adviezen en hoofdboodschap derde advies

In het eerste advies van het PPJ werd een klemmend beroep gedaan op het kabinet en de onderwijspraktijk om een aantal randvoorwaarden in orde te maken die cruciaal zijn om de (potentieel) positieve effecten van de investeringen via het NP Onderwijs te kunnen behalen.² Daarbij richtte de commissie zich in het bijzonder op het belang van een goed binnenklimaat om een veilige schoolomgeving te kunnen creëren; het aanpakken van het lerarentekort; en kleinere en meer flexibele groepsindelingen om leerlingen meer tijd en aandacht te kunnen geven.

In het tweede advies van het PPJ werd aandacht gevraagd voor het belang van het herstel van de pedagogische relatie tussen leerling en leraar.³ Die relatie is door de coronacrisis sterk onder druk komen te staan. Het PPJ acht het herstel van die relatie - waarin elkaar zien, tijd, aandacht, discussie en vertrouwen centraal moeten staan - nodig om zowel de leermotivatie als de sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge mensen te bevorderen. Dat vereist dat scholen de tijd en ruimte krijgen om de pedagogische relatie te herstellen.

In dit derde advies wordt aandacht gevraagd voor het mentaal welzijn van jongeren in het mbo en hoger onderwijs. Dit past ons inziens bij de huidige plannen van het kabinet om de aanpak ten

¹ In de rest van het advies worden de benamingen 'mbo', 'hbo' en 'wo' aangehouden, ondanks de (terechte) discussie over deze terminologie.

² Brief aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) Arie Slob, 16 december 2021, betreft: Advies Platform Perspectief Jongeren.

³ Brief aan de minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs (PVO) Dennis Wiersma, 9 juni 2022, betreft: Tweede advies Platform Perspectief Jongeren.

behoefte van studentenwelzijn en mentale gezondheid te intensiveren. Dit advies draagt bij aan de verdere uitwerking hiervan. Zowel de rijksoverheid als onderwijsinstellingen zijn hierbij aan zet.

In het onderstaande zullen we op basis van zowel recent onderzoek als gesprekken met het onderwijsveld en jongeren beschrijven hoe het staat met het mentaal welzijn van studenten en verkennen wat de ervaringen zijn met de maatregelen op het gebied van mentaal welzijn die (al dan niet) in het kader van het NP Onderwijs zijn verricht. Dit doen wij vanuit het perspectief van het mbo en het hoger onderwijs van zowel onderwijsprofessionals als studenten zelf. Aangezien de signalen vanuit het hbo en wo grotendeels overeenkomen zijn deze voor het huidige advies onder één noemer samengevoegd. In de tekst is een aantal quotes opgenomen uit de gevoerde gesprekken.⁴ Na het beschrijven van de verschillende perspectieven doen we een aantal concrete aanbevelingen.

Zorgen om welzijn van studenten: een korte inventarisatie uit de recente literatuur

De coronacrisis heeft de zorgen die er al geruime tijd waren over het (mentaal) welzijn van studenten in het mbo, hbo en wo vergroot.⁵ Veel studenten ervaren stress en angsten, wat gevolgen heeft voor hun studiesucces en levenstevredenheid. De mate waarin corona bepaalde klachten heeft vergroot kan niet precies worden vastgesteld. Wel komt er uit verschillende recente onderzoeken een beeld naar voren dat (veel) studenten worstelen met hoge prestatiedruk, gevoel van ongelijkwaardige behandeling (mbo), eenzaamheid en een gebrek aan contact met medestudenten en sociale inbedding in de opleiding. Tot slot zijn er bij studenten zorgen en onzekerheid over de eigen toekomst, maar ook die van de wereld en het klimaat.

Deze paragraaf gaat in op een aantal oorzaken en gevolgen van mentale druk bij studenten. Op voorhand willen we hierbij aangeven dat het onderscheid tussen de impact van corona op het welzijn van jongeren en de invloed van ontwikkelingen die reeds eerder hun intrede hebben gedaan, niet altijd gemakkelijk te maken is. Wel is ons in de gevoerde gesprekken duidelijk geworden dat de gezondheidsepidemie niet alleen veel problemen (nog) zichtbaarder heeft gemaakt, ook lijkt corona de problemen met betrekking tot het mentaal welzijn onder jongeren verder en langdurig te hebben vergroot.

Driekwart van de studenten zegt redelijk goed in hun vel te zitten; toch komen *psychische klachten* vaak voor bij studenten.⁶ Ruim de helft van de studenten ervaart psychische klachten, overwegend licht tot matig psychische klachten, en ruim tien procent heeft (zeer) ernstige psychische klachten. Het gaat bij de mentale klachten om gevoelens van emotionele uitputting, een zekere ervaring van levensmoeheid en een hoge mate van ervaren stress. Mentale problematiek komt niet bij alle

⁴ Vanwege de aan hen beloofde anonimiteit noemen we geen namen. Uit de context van de quote valt op te maken uit welke richting de uitspraak komt.

⁵ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR; Heim, C., & Heim, C. (2021). Facilitating a supportive learning experience: The lecturer's role in addressing mental health issues of university students during COVID-19. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 18(6), 69-81. (doi.org/10.53761/1.18.6.6); Inspectie van het Onderwijs (2021). Gevolgen van 16 maanden corona voor het middelbaar beroepsonderwijs; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021). Bovensectoraal themaonderzoek 16 maanden coronacrisis; Sharma, M., Idele, P., Manzini, A., Aladro, C.P., Ipince, A., Olsson, G., Banati, P., & Anthony, D. (2021). Life in Lockdown: Child and adolescent mental health and well-being in the time of COVID-19. UNICEF Office of Research – Innocenti.

⁶ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR; Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). Nationaal Programma Onderwijs Tweede voortgangsrapportage: mbo-ho en onderzoek.

groepen studenten even vaak voor. Studenten met een migratieachtergrond, internationale studenten, LHBTQ+ studenten, en studenten met een belemmerend leerprobleem of aandoening ervaren vaker mentale klachten.⁷

Studenten noemen vaak als oorzaak de *hoge prestatiedruk* door de eisen die de opleiding aan hen stelt, de ervaren druk van anderen om hen heen (met name ouders) en druk die ze zichzelf opleggen.⁸ De onderwijsaanpak gericht op toetsing lijkt de prestatiedruk in het onderwijs te vergroten.⁹ Toch speelt hierin ook de gezondheidspandemie een rol van betekenis. Een belangrijk en ook aan corona gerelateerd aspect is namelijk dat veel studenten lijden onder *eenzaamheid en een gebrek aan contact met medestudenten en sociale inbedding* in de opleiding. De bevindingen tonen aan dat ruim tachtig procent van de studenten zich meer eenzaam is gaan voelen door de coronacrisis en de gevoerde maatregelen.¹⁰ Daarbij blijkt dat onderwijsinstellingen nauwelijks zicht hadden op de hulpvragen van studenten, met als gevolg dat de studenten langere tijd onvoldoende zijn geholpen.¹¹ Nu het onderwijs weer fysiek wordt vormgegeven en docenten en studenten elkaar weer ontmoeten, krijgen instellingen meer zicht op de hulpvraag van studenten. Zorgelijk is echter dat lang niet alle studenten de lessen volgen en er nog weinig bekend is over het welzijn van studenten die niet naar het onderwijs zijn teruggekeerd.

Een ander belangrijk aspect van de mentale problematiek is gerelateerd aan *zorgen en onzekerheid over de toekomst* die studenten ervaren. Jongeren maakten zich aanvankelijk zorgen over de hogere werkloosheid en economische problemen gerelateerd aan de lockdowns,¹² maar inmiddels richten de problemen zich op de inflatie en energiekosten, de spanningen in de wereld (zoals de oorlog in Oekraïne) die ook voor onzekerheid op de arbeidsmarkt zorgen en op het klimaat. Verder zijn er veel studenten die zich zorgen maken over hun studieschuld.¹³ Sinds de invoering van het leenstelsel in 2015 is de gemiddelde studieschuld sterk gestegen. Daarnaast hebben jongeren te maken met externe verleidingen, zoals online gokken, die het nog makkelijker maken om schulden op te bouwen.¹⁴

Niet in de laatste plaats maken studenten zich zorgen over *studievertraging*. Niet alleen geeft ongeveer een vijfde van de studenten aan dat ze een jaar of meer studievertraging hebben¹⁵, maar ook dat ze weinig zicht hebben hoe het komend studiejaar eruitziet en of alle lessen worden

⁷ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR; LSVB (2020). Onderwijs op afstand. Onderzoek naar de ervaringen van studenten met afstandsonderwijs naar aanleiding van de coronacrisis.

⁸ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR.

⁹ Deunk, M., & Korpershoek, H. (2021). Studentenwelzijn in het hoger onderwijs: Een overzichtsstudie van veelbelovende aanpakken voor docenten (teams), opleidingen en instellingen.

¹⁰ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR; LSVB (2020). Onderwijs op afstand. Onderzoek naar de ervaringen van studenten met afstandsonderwijs naar aanleiding van de coronacrisis.

¹¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). Derde voortgangsrapportage Nationaal Programma Onderwijs..

¹² Allen, J., Belfi, B., & Huijgen, T. (2022). Hbo'ers in coronatijd: een longitudinaal onderzoek naar de werken persoonlijke ervaringen van hbo-afgestudeerden. ROA. ROA Reports Nr. 002.

¹³ CBS (2022). Studieschuld blijft toenemen, 15 september 2022.

¹⁴ NOS (2018). Schulden liggen op de loer bij 'onwetende' scholieren en mbo'ers, 12 januari 2018.

¹⁵ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR.

ingevuld.¹⁶ Hier speelt tekort aan, uitval van, en hoge werkdruk met stress onder docenten een belangrijke rol. Mannelijke studenten, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond of studenten met een kwetsbare financiële achtergrond hebben vaker studievertraging.¹⁷ Zij ervaren bovendien weinig ondersteuning vanuit de onderwijsinstelling in de aanpak voor hun studievertraging. Er is sprake van een negatieve spiraal. Door studievertraging worden de mentale problemen die studenten ervaren groter. Studievertraging leidt tot een grotere studieschuld, die weer zorgt voor meer stress en daarmee het mentale welzijn negatief beïnvloedt.¹⁸

De genoemde problemen hebben betrekking op zowel studenten in het mbo als degenen in het hoger onderwijs. Apart voor de studenten op het mbo kan nog worden benoemd dat velen aangeven het gevoel te hebben *ongelijkwaardig behandeld* te worden en niet gehoord te worden door politiek en media.¹⁹ Daarnaast zeggen zij zich minder gewaardeerd en gezien te voelen in een prestatie-maatschappij, waarin het mbo als 'laag' wordt bestempeld. Het gebrek aan aandacht tijdens corona stapelt op het gevoel van ongelijke behandeling. Recent wordt daarom door u ministers ingezet op een versterking van de gelijkwaardigheid van mbo'ers ten opzichte van hbo en wo-studenten.²⁰

Samenvattend laten de diverse onderzoeken zien dat het welbevinden onder studenten op verschillende manieren onder druk staat. Dat was deels al zo voor corona, maar corona heeft de bestaande druk verhoogd en daarnaast ook voor nieuwe problemen gezorgd, die soms zwaar op jongeren drukken. De commissie vindt dit een zorgelijk signaal. Ook omdat geldt dat de genoemde sociaal-emotionele problematiek niet op zichzelf staat, maar een belangrijke wissel trekt op de schoolprestaties van jongeren.²¹ Mentale weerbaarheid en een goed mentaal welzijn vormen een solide basis om je verder te (kunnen) ontwikkelen. Scholieren die zich meer verbonden voelen met school en over betere sociale en emotionele vaardigheden beschikken, zijn meer gemotiveerd om te leren en halen ook betere cijfers op school. Ook kunnen deze jongeren zich makkelijker aanpassen en bereiken daardoor meer op school.²²

Perspectief van onderwijsprofessionals in het middelbaar beroepsonderwijs

Gesignaleerde problematiek

Uit gesprekken van het PPJ met bestuurders en andere onderwijsprofessionals van mbo-onderwijsinstellingen komt naar voren dat men een toename en versterking ziet van bestaande knelpunten op het gebied van mentaal welzijn door corona. Daarbij zijn vooral voor groepen studenten in een kwetsbare positie de problemen met de schoolgang én in hun dagelijkse bestaan verhevigd. Er is een toename van vraag naar hulp door middel van individuele trajecten, maar er is

¹⁶ LSVB (2020). Onderwijs op afstand. Onderzoek naar de ervaringen van studenten met afstandsonderwijs naar aanleiding van de coronacrisis.

¹⁷ Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). Nationaal Programma Onderwijs Tweede voortgangsrapportage: mbo-ho en onderzoek.

¹⁸ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR.

¹⁹ Dopmeijer, J. M., Nuijen, J., Busch, M. C. M., & Tak, N. I. (2022). Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs Deelrapport, Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR; LSVB (2020). Onderwijs op afstand. Onderzoek naar de ervaringen van studenten met afstandsonderwijs naar aanleiding van de coronacrisis; N.S. Goedhart, C. Dedding, M.J. Rodriguez, P. Spruijt, (2022) "Ik ben maar een mbo'er" Het mentaal welbevinden van mbo-studenten tijdens de coronacrisis, RIVM en Amsterdam UMC

²⁰ Rijksoverheid (2022). Kabinet versterkt het mbo, met grote rol voor tegengaan kansenongelijkheid, 15 juli 2022.

²¹ OECD Survey on social and emotional skills, <https://www.oecd.org/education/ceri/social-emotional-skills-study/>

²² Looman, B.L.J. e.a. (2014) Verkenning sociaal-emotionele ontwikkeling in het primaire onderwijs. Utrecht, Pharos & Trimbos-instituut.

ook meer aandacht nodig in en rond de klassen. Corona heeft het leven van jongeren ontregeld, en ook risicovol gedrag (zoals verslavingen) versterkt. De toestand in de wereld en financiële zorgen, dragen bovendien bij aan de ervaren stress. Deze geconstateerde knelpunten zijn ondanks de inspanningen van docenten. Docenten hebben het uiterste van zichzelf gevraagd in deze periode om de negatieve gevolgen in te perken. De commissie heeft verder signalen ontvangen dat er een groep jongeren bestaat die noodgedwongen gestopt is met studeren om zichzelf of de ouders financieel te ondersteunen als gevolg van de hoge inflatie en gestegen energieprijzen.

“Er zijn veel meer prikkels voor studenten dan ooit. Wij moeten in het onderwijs, nu en later, daarom veel meer vraagstukken oplossen. Structurele hulp is broodnodig.”

Inzet NPO-middelen

Aanvullende inzet op studentenwelzijn door middel van het NP Onderwijs wordt met kennis over *best practices* via een gelaagde strategie ingezet. Bij de gesproken instellingen wordt vanuit NPO-middelen een groot gedeelte van de individuele trajecten bekostigd. Andere middelen zijn verdeeld over de opleidingen om daar zowel het onderwijs aan te passen op de omstandigheden als de steun aan studenten te versterken en in te zetten op de sociale binding. Ook is er aandacht voor het versterken van veerkracht van studenten (en soms ook van docenten) in specifieke projecten of met inzet van schoolpsychologen. Het mbo heeft, onder andere door de voorbereiding en implementatie van passend onderwijs in de afgelopen tien jaar, reeds expertise opgebouwd in het nadenken over centrale én decentrale ondersteuning voor studenten, op leer- en sociaal-emotioneel gebied. Het samenwerken met partners uit het sociaal domein om steun op alle levensdomeinen te organiseren is daar onderdeel van.²³

Positieve effecten en aandachtspunten

De gekozen strategie van mbo-instellingen waarbij tegelijkertijd wordt ingezet op verschillende fronten blijkt volgens hen zelf effectief. Er wordt met kennis van zaken geanalyseerd waar preventief, waar curatief en waar collectief ingezet moet worden.²⁴ Dat stemt bij onderwijsinstellingen tot tevredenheid, al wordt voortdurend de kanttekening geplaatst dat het met incidentele middelen uit verschillende potjes lastig is om duurzaam te versterken. Bovendien blijkt dat terugveren na corona een complex vraagstuk is geworden. Het vertrouwen in de toekomst wordt namelijk ook door andere omstandigheden (zorgen over klimaat, oorlog Oekraïne, etc.) beïnvloed. Op alle leefgebieden van studenten in een kwetsbare positie blijven er dus ondersteuningsvragen bestaan.

“Het inzetten op het versterken van de mentale kracht van studenten en het ondersteunen van de maatschappelijke problemen die ze ervaren is geen luxe, en dat lijkt door al die tijdelijke middelen vaak wel zo.”

In een gesprek met bestuurders van een mbo-instelling komt naar voren dat de blik op de rol van het mbo aan het veranderen is, en daarmee ook de inzet van middelen. Het mbo dient volgens hun visie niet alleen als opleidingsinstituut, maar ook als een breder instrument om studenten voor te bereiden op de toekomst. Onderdeel daarvan is het inzetten op onderwijsinnovatie, zowel in het kader van digitalisering en flexibilisering als gericht op het lesgeven in deze diverse samenleving.

Verder is er een groot pleidooi binnen het mbo voor interdepartementale (OCW – VWS – SZW) en duurzame inzet op de problematiek. Dit als antwoord op onder meer knelpunten met betrekking tot 18-/+ regelingen (25 procent van de populatie mbo is jonger dan 18 jaar), postcodebeleid en woonplaatsbeginsel bij inzet van hulp en de vervagende grens tussen preventie en curatie

²³ Zie: <https://www.nji.nl/verbinding-onderwijs-en-jeugdhulp/samenwerking-tussen-mbo-en-hulpverlening>

²⁴ NJI, ECBO (2021). Succesvolle aanpakken mbo-studenten in kwetsbare posities. Een literatuurverkenning naar werkzame elementen.

(bijvoorbeeld wat betreft financiële gezondheid). Tot slot is er nog een ander belangrijk aandachtspunt, namelijk dat onderwijsinstellingen graag meer preventief willen inzetten op studentenwelzijn. Maar de inzet op preventie, ook vanuit de GGZ, wordt slecht bekostigd waardoor er pas wat kan gebeuren als de situatie al uit de hand gelopen is. Dit roept de vraag op of er wellicht een studentenverzekering in het leven geroepen zou kunnen worden die preventief en collectief handelen kan financieren. Dit idee wordt later in dit advies nader toegelicht.

Perspectief van onderwijsprofessionals in het hoger onderwijs

Gesignaleerde problematiek

Ondanks de grote inspanningen door onderwijsprofessionals (die het uiterste van zichzelf gevraagd hebben om de gevolgen van corona in te perken), wordt ook in het hoger onderwijs een toename van de welzijnsproblematiek gesignaleerd. Zo constateren onderwijsprofessionals toenemende zorgvragen als gevolg van corona. Ook wordt meer risicovol gedrag onder studenten gesignaleerd, zoals gok- en social media verslavingen. De mentale problematiek, die zich uit in onder meer eenzaamheid en angstklachten, is door corona en toenemende prestatiedruk vergroot.

“Onze monitor uitgevoerd aan het einde van 2021 liet zien dat bijna de helft van de studenten in enige mate met mentale klachten worstelt: prestatiedruk, eenzaamheid en veel angstklachten.

De gesproken onderwijsinstellingen geven aan dat er lange wachtlijsten voor studentenpsychologen zijn en dat studenten moeilijk beeld krijgen van de beschikbare ondersteuning. Studenten met een functiebeperking, maar ook internationale studenten en studenten van Caribisch Nederland worden als extra kwetsbaar omschreven. Verder vinden onderwijsinstellingen het lastig om al hun studenten even goed te bereiken. Initiatieven en maatregelen die met NPO-middelen gerealiseerd zijn, bereiken overwegend alleen de studenten die (weer) naar de hogeschool of universiteit gaan. Studenten die de weg naar de onderwijsinstelling (nog) niet teruggevonden hebben, worden moeilijk bereikt. Bovendien ervaren de onderwijsinstellingen druk om aan de gesignaleerde problematiek en het bereiken van alle studenten iets te doen, terwijl de NPO-middelen aflopen. Dit is een zorgpunt voor de gesproken onderwijsinstellingen, de gelden uit het NP Onderwijs worden namelijk veelal benut om projecten van (meer) structurele aard of langdurige projecten te bekostigen. De middelen worden daardoor dus niet gebruikt als impulsinvestering, maar als middelen om gaten te dekken.

Inzet NPO-middelen

Uit onze gespreksronde binnen het hoger onderwijs blijkt dat met de NPO-middelen onder meer is ingezet op laagdrempelige hulp aan studenten, bijvoorbeeld in de vorm van ‘huiskamers’ of ‘lounge-achtige ruimtes’ waar studenten elkaar kunnen ontmoeten. Daarnaast bieden onderwijsinstellingen programma’s voor individuele studenten aan, waarin men samenwerkt met ketenpartners en studentpsychologen worden ingezet. Om de ‘sense of belonging’ te versterken worden online communities van en voor studenten opgezet. Onderwijsinstellingen organiseren daarnaast een breed scala aan activiteiten die op facultair niveau aangeboden worden aan studenten. Hierbij valt te denken aan activiteiten tegen vereenzaming, het vergroten van veerkracht en communicatie. Specifiek in het onderwijs zelf worden extra docenten of een extra communicatiemedewerker aangesteld, en inhaalprogramma’s en workshops aangeboden. Uit de gesprekken blijkt tot slot dat in sommige gevallen wordt aangesloten bij de vóór corona opgestelde kwaliteitsafspraken ten aanzien van studiesucces en studentenwelzijn.

Positieve effecten en aandachtspunten

Het PPJ constateert dat veel instellingen met dank aan het NP Onderwijs meer aandacht, tijd en middelen hebben ingezet met de intentie om het mentaal welzijn van studenten (preventief) te verbeteren. Er wordt op verschillende manieren gepoogd de drempel voor studenten te verkleinen

om hulp binnen de onderwijsinstelling te zoeken. Bovendien lijkt men binnen onderwijsinstellingen het mentaal welzijn van studenten beter op het netvlies hebben en wordt er meer over het onderwerp gecommuniceerd met studenten. Dit is al een goede eerste stap om de bestaande problematiek te lijf te gaan. Er zijn echter ook knelpunten.

De keuze voor hulp- en ondersteuningsinitiatieven lijkt vaak bepaald te worden door de mate waarin maatregelen makkelijk, of in bestaande structuren, te implementeren zijn. De vraag is echter of studenten hierdoor beter worden bereikt en geholpen. Deze keuze is met name het gevolg van het feit dat vooraf niet duidelijk was voor onderwijsinstellingen hoe lang de middelen beschikbaar zouden zijn. De indruk bestaat dat de tijdelijke aard van de middelen de onderwijsinstellingen beperkt gestimuleerd heeft om innovaties te plegen. Ook zijn er veel verschillen in de inzet van middelen tussen onderwijsinstellingen en is het niet altijd evident wat ze met de NPO-middelen extra doen voor studenten. Daarnaast komt naar voren dat de onderwijsinstellingen slechts beperkt toekomen aan het onderling delen en uitwisselen van best practices, bijvoorbeeld ten aanzien van specifieke doelgroepen. Dat is een gemiste kans aangezien veel instellingen moeite hebben om de meest kwetsbare doelgroepen te bereiken. Een door de gesprekspartners gedeelde bevinding is dat (het verbeteren van) de relatie tussen student en docent in het hoger onderwijs van groot belang is, maar beperkt aandacht krijgt in het NP Onderwijs.

“ We zullen de komende jaren extra aandacht blijven besteden aan mentaal welzijn, maar goede structuren draaiende houden kost tijd en vereist expertise en dus de juiste mensen die niet altijd beschikbaar zijn.”

Er is meer preventieve aandacht nodig voor het opbouwen van ‘collectieve veerkracht’ onder studenten. Deze beweging richting preventie omvat het versterken van communicatie, laagdrempelige ondersteuning en vroegsignalering via het onderwijzend personeel.²⁵

Perspectief van studenten

Gesignaleerde problematiek

Uit de gesprekken van het PPJ met studenten en vertegenwoordigers van jongeren(onderwijs)-organisaties komt naar voren dat de mentale problemen (bij een deel) van de jongeren niet afnemen. Dit is enerzijds het gevolg van de coronacrisis, anderzijds ook het gevolg van meer structurele problemen op het gebied van mentaal welzijn. Dat onderscheid is echter niet altijd even goed te maken. Problemen als gevolg van corona hebben vooral te maken met onder meer eenzaamheid, het sociale element en zorgen over studievertraging. Maar ook al voor corona was het voor jongeren lastig om zich staande te houden als gevolg van een stapeling van knelpunten op de weg naar een zelfstandig bestaan.²⁶

Studenten die door corona niet naar college gingen, vinden het sinds het weer vormgeven van fysiek onderwijs moeilijk om weer terug naar de collegebanken te gaan. Studenten geven sinds corona aan minder vaak op de onderwijsinstelling te zijn en daardoor minder fysiek onderwijs te volgen. Dit werkt negatief door op meerdere vlakken, zoals sociaal contact, netwerken en de studiemotivatie. Veel van hen hebben vertraging opgelopen. Daarnaast geeft een deel van hen aan het gevoel te hebben zich minder als persoon te hebben ontwikkeld tijdens de coronacrisis door het weinige fysieke contact met docenten, studiegenoten en anderen.

²⁵ Kraak, A. & Kleinjan, M. (2021) Naar gezamenlijke veerkracht en kansen voor iedereen. Een nieuw fundament voor mentaal welbevinden van de jeugd.

²⁶ SER Jongerenplatform (2021) Veelbelovend. Kansen en belemmeringen van jongeren in 2021.

“Na de coronaperiode moest ik echt weer opnieuw leren sociaal te zijn en contact te maken. Ook weer fysiek lessen volgen was heel onwennig.”

Bovendien vinden studenten het jammer dat zij tijdens corona kansen zijn misgelopen zoals een stage in het buitenland. Door de ervaren vrijheid in de coronaperiode zijn sommige studenten minder actief en serieus geworden ten aanzien van hun studie. Verder blijkt dat veel studenten die tijdens corona zijn gaan werken niet meer terugkomen naar school. Anderen hebben een tussenjaar genomen en hebben niet meer de weg teruggevonden naar de collegebanken. Dit wordt versterkt doordat in veel opleidingen de mogelijkheid om het onderwijs digitaal te volgen is toegenomen.

Positieve effecten en aandachtspunten

Het belangrijkste positieve effect van alle extra aandacht voor mentaal welzijn is, dat langzaam het taboe om open te zijn over mentale problemen afneemt. Onderwijsinstellingen communiceren meer en directer over het belang van mentaal welzijn. Studenten merken dit op, wat het zoeken van hulp en begeleiding vergemakkelijkt. Studenten zijn in sommige gevallen echter ook kritisch over de (extra) maatregelen die onderwijsinstellingen hebben genomen.

Niet alle jongeren merken dat er door de NPO-gelden meer maatregelen zijn genomen ter verbetering van mentaal welzijn. En als ze dat wel zien, zien ze vaak dat de animo voor een deel van de opgezette projecten laag is. Er lijkt dus (deels) een mismatch te zijn tussen het aanbod van onderwijsinstellingen en de behoeften van studenten zelf. Wat ook kan meespelen is dat studenten aangeven dat de zichtbaarheid en vindbaarheid van projecten soms een knelpunt is, omdat de beschikbare hulp erg versplinterd is en niet op één centrale plaats laagdrempelig wordt aangeboden. Verder ervaren studenten weinig samenhang in de bestaande programma's gericht op verbetering van mentaal welzijn. Dit staat de effectiviteit van de gekozen aanpak in veel gevallen in de weg. Studenten die het hardst hulp nodig hebben, dreigen daardoor de dupe te worden. Juist nu de ernst van het probleem duidelijk is, het taboe om open te zijn over problemen afneemt en studenten (maar ook de onderwijsinstellingen) zich willen richten op preventie, is een duidelijk strategie met zicht op samenhang en effectiviteit vereist.

“Het is duidelijk en ook goed dat onderwijsinstellingen hebben geëxperimenteerd, maar in de uitwerking blijkt dat de initiatieven voor studenten vaak onsamenhangend lijken”

Refererend aan de wettelijke zorgplicht lijken universiteiten in de ogen van studenten een beperkte rol op te pakken in wat zij voor studenten kunnen betekenen, bijvoorbeeld pas wanneer er een diagnose is gesteld. Dit is enerzijds begrijpelijk aangezien het onderwijs niet alle problemen kan oplossen en de rol van onderwijsinstellingen op een bepaald punt eindigt. Onderwijsinstellingen zijn immers geen zorginstellingen. Echter spreken jongeren de wens uit dat studenten niet alleen worden geholpen waar het *moet*, maar ook waar het redelijkerwijs *kan*. Hiervoor is meer maatwerk nodig voor studenten; terwijl de onderwijsinstellingen vaak kiezen voor collectieve acties.

De jongeren zien nog steeds lange wachtlijsten voor de studentenpsycholoog en studentendecaan. Na een intake duurt het vaak lang voordat studenten worden geholpen. Dit wordt verergerd door lange wachtlijsten bij de ggz, wat doorverwijzen vermoeilijkt. Sommige studenten met name in het mbo, ervaren een drempel om naar een vertrouwenspersoon toe te gaan of weten zelfs niet dat er een vertrouwenspersoon is.

Veel projecten en acties lijken opgezet met een tijdelijk karakter of onduidelijk doel. Dit wekt de indruk dat instellingen, begrijpelijkerwijs, worstelen met hoe de na corona ontstane ambitie om meer in te zetten op mentaal welzijn en meer preventief te handelen in te vullen. Dit kan te maken hebben met een gebrek aan expertise binnen instellingen, maar is ook het gevolg van de systematiek van de NPO-gelden. Het NP Onderwijs is nooit opgezet met het idee structureel te zijn. Tegelijkertijd

is mentaal welzijn een thema dat structurele aandacht vraagt en de instellingen beseffen dat. De tijdelijkheid van de extra beschikbare middelen maakte het echter lastig voor instellingen om een coherente langetermijnstrategie op te zetten. Daarbij komt dat instellingen na corona geconfronteerd werden met een grote opgave omtrent mentaal welzijn en in sneltreinvaart oplossingen moesten zoeken met de verkregen middelen. Dit resulteert in sommige gevallen in acties waarvan de effectiviteit in twijfel getrokken kan worden. Verder worden veel projecten omtrent mentaal welzijn ontplooid náást het onderwijs.

“Het is belangrijk dat aan ons studenten wordt gevraagd: wat is het probleem, waar heb je behoefte aan en wat heb je daarvoor nodig? Als je als onderwijsinstelling dat serieus meeneemt, vergroot je de effectiviteit van de maatregelen.”

Daarnaast lijken sommige bestedingen van NPO-middelen weinig doordacht. Zo is het potentieel waardevol om studentenorganisaties, die vaak het dichtst bij studenten staan, te betrekken bij de aanpak. Tegelijkertijd krijgen wij signalen dat er studentenorganisaties zijn geweest die plotseling geld ontvingen, maar niet goed wisten wat ze ermee aan moesten. Met als gevolg dat de middelen besteed worden aan (gezelligheids)activiteiten waarvan het verband met het doel om het mentaal welzijn te verbeteren zwak is. Het PPJ vindt het positief dat met ondersteuning van OCW de kennisbank studentenwelzijn is opgezet, zodat instellingen van elkaar kunnen leren wat wel werkt en wat niet werkt. Het is echter onduidelijk wat het effect hiervan tot nog toe op de praktijk is, aangezien wij vanuit instellingen zelf horen dat er te weinig gedeeld wordt. Tot slot is het essentieel niet uit het oog te verliezen dat niet alles wat een positief effect heeft op een (kleine) groep studenten ook goed besteed geld is. De bestaande zorgvraag is groot, wat maakt dat effectiviteit een belangrijke factor moet zijn in de keuze voor maatregelen.

Leren van voorbeelden

Huiskamers

Een concept dat door meerdere instellingen in het middelbaar beroeps- en hoger onderwijs is ingevoerd na corona is de ‘huiskamer’. Dergelijke huiskamers zijn gezellig ingerichte plekken waar studenten samen kunnen komen. Het doel van een huiskamer is om een ‘sense of belonging’ te creëren onder studenten binnen de onderwijsinstelling. Het biedt studenten een plek om te ontspannen, samen te werken en elkaar te ontmoeten. De huiskamer zijn vaak voorzien van comfortabele meubels, planten, boeken, spelletjes en koffie- en theefaciliteiten. Het onderscheidt zich daarmee van de ruimtes puur ingericht voor onderwijs en studie. Een dergelijke ruimte geeft studenten de mogelijkheid zich meer thuis te voelen op de campus. Het biedt ook een manier om medestudenten te leren kennen. Beide zijn waardevolle toevoegingen in een post-corona tijd waarin nog steeds veel mogelijkheden tot online studeren ontstaan, die de verleiding voor studenten om niet naar de campus te komen groot maakt. Een huiskamer wordt ook gebruikt voor activiteiten als workshops en gezelligheidsactiviteiten. Verder kan het een eerste aanspreekpunt zijn voor studenten die op zoek zijn naar hulp. De huiskamer worden vaak (deels) beheerd door studenten zelf, die medeverantwoordelijk zijn voor de sfeer en de veiligheid. Over het algemeen blijken studenten positief te zijn over de toevoeging van een huiskamerconcept. Het verhoogt het welzijn van studenten en de sociale cohesie binnen de onderwijsinstelling.

Workshops

Daarnaast zijn er veel onderwijsinstellingen die workshops organiseren. In sommige gevallen zijn NPO-middelen aangewend om workshops te financieren of het aanbod uit te breiden. Dergelijke workshop hebben vaak als doel studenten te helpen met bijvoorbeeld omgaan met stress of met financiële zaken. Daarmee kan het studenten helpen met praktische problemen, maar het helpt ook de mentale gezondheid te versterken en studieprestaties te verbeteren. Het voordeel van dergelijke workshops is dat ze relatief laagdrempelig zijn en er een preventieve werking vanuit kan gaan. De praktische vaardigheden die geleerd worden komen van pas, maar het blijkt in veel gevallen ook te helpen om de binding tussen studenten te

vergroten doordat het fungeert als een ontmoetingsplek. Echter geldt ook hier dat het belangrijk is goed zicht te krijgen waar de behoeftes van studenten liggen. De effectiviteit van een middel als workshops is vooral hoog als de instelling serieus en proactief met studenten in gesprek gaat om te ontdekken waar de behoeftes liggen.

Actieplan Studentenwelzijn

Gemeenten kunnen een belangrijke, aanjagende rol spelen in het bijeenbrengen van de keten in het onderwijs. Een goed voorbeeld hiervan is de gemeente Leiden waarin sterk wordt ingezet op een samenwerking tussen lokale studentenverenigingen, kennisinstellingen, studieverenigingen en de gemeente. Doel van deze samenwerking is om een gezamenlijke actieagenda te creëren. Het actieplan is opgezet door studentambtenaren met inbreng van medestudenten, kennisinstellingen en diverse gemeentelijke afdelingen op basis van cijfers en eigen ervaringen.

Adviezen van het PPJ

Op basis van de opgevangen signalen geeft het PPJ graag enkele denkrichtingen mee aan de minister. Belangrijk om hierbij in ogenschouw te nemen is dat het welzijn van studenten niet alleen onderwijsinstellingen aangaat maar ook vele andere organisaties en professionals. Daarmee raakt het aan regelgeving en financiële ondersteuning vanuit andere ministeries of 'lagere' overheden. Het PPJ kan zich dan ook zeer goed voorstellen dat sommige van haar adviezen verder overleg en afstemming behoeven ter verbetering van het mentaal welzijn van studenten in Nederland.

Structureel vraagstuk vereist structureel beleid en financiering

Hoewel het mentaal welbevinden van studenten inmiddels als een structureel vraagstuk wordt gezien, blijven de bijbehorende geldstromen vaak tijdelijk van aard. Ook financiering voor de aanpak van aanverwante onderwerpen als 'voortijdig schoolverlaten (vsv)' moet – hoewel langdurige trajecten – toch steeds weer opnieuw aangevraagd worden. Eveneens kent het recent afgesproken bestuursakkoord hoger onderwijs een tussenevaluatie in 2025. Dat er dan aandacht is voor het leren en delen van best practices kan het PPJ alleen maar toejuichten, maar het gevoel dat de continuïteit van inzet steeds op de tocht staat, maakt dat onderwijsinstellingen het lastig vinden om duurzaam beleid te voeren. Het PPJ beveelt de minister dan ook aan om samen met de collega-departementen VWS en SZW aan een structurele (beleids-)inbedding te werken – in samenhang en met voldoende sturing – waardoor onderwijsinstellingen in staat worden gesteld om langjarige investeringen te doen in de benodigde infrastructuur ter bevordering van het mentaal welbevinden van studenten.

Meer en betere interdepartementale samenwerking

Heel bewust start het PPJ met het belang van interdepartementale samenwerking op het niveau van de centrale en decentrale overheid, aangezien mentaal welbevinden van jongeren niet los te koppelen valt van onder meer financiële gezondheid en hun positie op de arbeidsmarkt en de woningmarkt. We hebben te maken met een levensfase waar gevoerd beleid niet altijd goed aansluit. Denk aan de overgang van 18- naar 18+ in het geval van de Jeugdwet. Of het postcodebeleid en woonplaatsbeginsel bij inzet van hulp, terwijl de onderwijsinstelling van de desbetreffende jongeren wellicht in een andere gemeente gevestigd is. Een knelpunt is dan bijvoorbeeld dat de financiering gebaseerd is op schuld hulptrajecten, maar dat het net zo belangrijke domein van preventie daar weer niet onder valt. Het zou bovendien verstandig zijn om bij de structurele inbedding specifiek te kijken naar wat onderwijs-, zorg- én welzijnsinstellingen (financieel) nodig hebben om vol in te zetten op preventie.

Inbedding mentaal welzijn in integraal beleid van de instelling

Initiatieven op het gebied van mentaal welzijn moeten een rol krijgen binnen het curriculum en verbindende activiteiten daarbuiten, zoals sport, zodat toegang voor iedereen eenvoudig is. Dit bevordert de duurzaamheid van initiatieven en zichtbaarheid voor studenten. En dit voorkomt dat

activiteiten gericht op preventie voor studenten bovenop de al zware studiedruk komen. Het is daarbij essentieel dat studenten gewezen worden op de mogelijkheden die geboden worden om hulp te zoeken, binnen het bestaande onderwijsprogramma. Anders blijft het probleem bestaan dat veel studenten geen weet hebben van de bestaande mogelijkheden. Daarbij komt dat het ervoor zorgt dat studenten niet volledig zelf op zoek moeten naar de juiste hulp, iets wat studenten veelal niet doen mede door de eerdergenoemde hoge prestatiedruk. Een tussenoplossing is het creëren van een centraal punt waar studenten altijd naartoe kunnen. In aanvulling hierop is ook meer samenhang in het aanbod van hulpverlening op het niveau van instellingen noodzakelijk. Dit lukt echter alleen als mentale ondersteuning niet langer gezien wordt als iets dat naast het onderwijs bestaat. Mentaal welzijn en studiesucces gaan hand in hand, dus zou onderwijs en ondersteuning ook hand in hand moeten gaan. De drempel om bij de juiste persoon terecht te komen moet voor studenten worden verlaagd. Speciale aandacht moet hierbij uitgaan naar de eerder genoemde groepen studenten die in het bijzonder getroffen zijn door de genomen maatregelen ter bestrijding van de pandemie. Er is hier een rol voor het ministerie, koepelorganisaties en andere samenwerkingsverbanden op bijvoorbeeld regionaal niveau weggelegd om dit soort werkwijzen en initiatieven te stimuleren en breder, ook in het hoger onderwijs, tot stand te brengen.

Risicovol gedrag als online gokken

Tegelijkertijd constateren we tijdens de vele gesprekken die we hebben gevoerd dat het soms helaas ook dweilen met de kraan open is. De coronapandemie lijkt risicovol gedrag als social media verslavingen te hebben versterkt. Maar ook problemen met online gokken is een opvallend vaak gehoord signaal. Een jaar na de inwerkingtreding van de Wet kansspelen op afstand, die legaal online gokken mogelijk maakt, zijn er al schadelijke neveneffecten te constateren. In juli 2022 was ruim één op de vijf gebruikte spelersaccounts (22 procent) van jongvolwassenen.²⁷ Hoewel natuurlijk velen – voor zover mogelijk – een gezond gokje wagen, komen andere jongeren hierdoor juist weer (verder) in de problemen. Omdat de kans klein is dat de minister de wet kansspelen aangepast krijgt, adviseert het PPJ de minister wel om de effecten van het legale online gokken op jongeren zeer kritisch te volgen en waar mogelijk de schadelijke effecten te minimaliseren door samen met de collega's in het kabinet effectieve voorlichtingscampagnes te entameren en toe te zien op vroegsignalering.

Studentenverzekering

De landelijke en de gemeentelijke overheid spelen een belangrijke rol in het preventiebeleid ten aanzien van het mentaal welzijn van jongeren. Het PPJ meent echter dat ook verzekeraars door de overheid gestimuleerd moeten worden om een cruciale rol te spelen ter bevordering van dit beleid. Daarbij zal het helpen als de overheid studenten stimuleert zich aan te sluiten bij verzekeraars met aandacht voor studenten. Alleen wanneer studenten een belangrijke populatie voor verzekeraars vormen kan er meer gericht beleid op preventie van mentale problematiek van jongeren worden gevoerd. Wij geven de minister graag in overweging om te onderzoeken hoe deze ontwikkeling verder vooruitgebracht kan worden.

Aandacht voor vroege mentale ontwikkeling

In het kader van voorkomen is beter dan genezen moet er in het funderend onderwijs voldoende ruimte zijn voor sociale vorming van leerlingen. In ons tweede advies noemden we ook al het grote belang om scholen die ruimte niet te ontnemen door een te grote eenzijdige nadruk op cognitieve resultaten. Via herstel van de pedagogische relatie en aandacht voor sociaal emotionele ontwikkeling moeten toekomstige studenten leren omgaan met de tegenslagen die ze gaan krijgen. Onderwijsinstellingen staan immers nog vele jaren voor de uitdaging om leerlingen die gedurende hun onderwijs carrière (mentaal) last hebben gehad van de pandemie en de bijbehorende schoolsluitingen toch voldoende bij te staan.

²⁷ Kansspelautoriteit (2022). Monitoringsrapportage online kansspelen najaar 2022.

Evaluatie en kennisdeling van initiatieven

Er zijn minstens zoveel initiatieven die bijdragen aan het voorkomen en tegengaan van mentale problemen bij jongeren als er onderwijsinstellingen zijn. Initiatieven die het PPJ toejuicht en waarvan het goed zou zijn wanneer periodiek op landelijk niveau wordt nagegaan wat wel en niet werkt. Zo wordt het lerend vermogen binnen de sector vergroot en (hopelijk) nieuwe samenwerkingen gestimuleerd. Het bestaan van veel initiatieven draagt echter ook het risico van versnippering in zich. We ondersteunen dan ook van harte de ontwikkeling van een kenniscommunity en de kennisbank studentenwelzijn op dit gebied. Om de kracht en effectiviteit van dergelijke kenniscommunities te versterken roepen wij op interdepartementale kennis te benutten om versnippering van initiatieven te voorkomen en het delen van goede voorbeelden kracht bij te zetten.

Prestatiedruk

Het bewijs dat er sprake is van een toenemend gevoel van prestatiedruk onder Nederlandse jongeren wordt met de dag sterker en noopt tot een moment van reflectie. Met name de rol van de huidige toetsdrift zal hierbij kritisch tegen het licht gehouden moeten worden. Het PPJ roept de minister dan ook op om voorop te gaan in deze maatschappelijke discussie om de consequenties van deze (maatschappelijke) signalen binnen de onderwijssector bespreekbaar te maken. Van belang is hierbij om deze discussie breed in te steken, waarbij ook het keuzemoment voor het voortgezet onderwijs van belang is. Vanzelfsprekend moeten hier vooral ook jongeren zelf bij betrokken worden.

Aandacht voor vroegsignalering bij leraren en docenten

Een belangrijke sleutel tot het vergroten van het welzijn van studenten zijn natuurlijk docenten en studiebegeleiders. Het PPJ heeft echter de ervaring opgehaald dat ondanks de inspanningen van onderwijsprofessionals tijdens en na de pandemie de kwaliteit van hulp vanuit deze professionals vaak te wensen over laat. Om hier tegemoet te komen, moet er binnen de lerarenopleiding meer aandacht worden besteed aan het herkennen van zorgelijke signalen en het versterken van de pedagogische relatie met studenten in het mbo en ho. Deze structurele aandacht voor mentaal welzijn kan veel problemen voorkomen en biedt docenten de mogelijkheid sneller te handelen wanneer nodig. Wanneer deze extra investering vereist dat dit wordt opgenomen als onderdeel van de basiskwalificatie dan zou u dat als ministers volgens het PPJ serieus moeten overwegen. Daarnaast draagt ook het verlagen van de werkdruk eraan bij dat docenten (meer) in staat worden gesteld om tijdig mentale problematiek bij studenten te signaleren. Hoe sterker docenten (en mentoren) bovendien in hun schoenen staan wat betreft een steunende en pedagogische relatie hoe meer studenten gezien (en dus ook gemist) worden. Als het onderwijspersoneel in staat wordt gesteld een signalerende functie te vervullen kan dit helpen studenten in een kwetsbare positie te bereiken. Ook hier geldt dat een landelijk dekkende aanpak – denk daarbij bijvoorbeeld aan een verdere uitrol van het suïcide protocol voor onderwijsinstellingen – het effect van vroegsignalering vergroot.

Benut de kracht van studentenorganisaties én (informele) studentennetwerken

Het PPJ constateert dat onderwijsinstellingen met NPO-gelden regelmatig ook de samenwerking hebben opgezocht met studentenorganisaties en verenigingen. Wat hierbij opvalt is dat het vooral al om bestaande netwerken ging. Gezien de snelheid waarmee geschakeld moest worden een logisch gevolg van de systematiek maar om tot een duurzame, effectieve en inclusieve aanpak te komen worden in de toekomst hopelijk ook meer informeel georganiseerde groepen studenten betrokken bij het vergroten van het mentaal welbevinden van studenten. Er valt nog veel meer te halen uit de kracht van studenten zelf waarbij er gelukkig al vele succesvolle voorbeelden zijn van studenten die elkaar ondersteunen. De minister kan deze ontwikkeling helpen te versterken door bij bezoeken aan onderwijsinstellingen ook juist het gesprek aan te gaan met de meer informele studentennetwerken binnen onderwijsinstellingen. Het PPJ meent dat de effectiviteit van interventies wordt vergroot wanneer de brede kring van studentenorganisaties hierbij wordt betrokken.

De gemeente als aanjager

Ook gemeenten spelen een belangrijke rol in het bijeen brengen van de 'keten' van onderwijs-, zorg- en welzijnsinstellingen ten behoeve van het mentaal welzijn van jongeren. In dat kader attendeert het PPJ de minister graag op het 'Actieplan Studentenwelzijn' zoals afgesproken in de gemeente Leiden. Het zou goed zijn wanneer de minister samen met de andere departementen nagaat hoe landelijk beleid gemeenten verder kan ondersteunen in het vormgeven van hun rol in het bijdragen aan het welzijn van studenten.

Boter bij de vis

In het al eerder genoemde bestuursakkoord hoger onderwijs maar ook in de Werkagenda mbo zijn – volledig terecht – ook afspraken opgenomen die bijdragen aan inbedding van aandacht voor studentenwelzijn in opleidingen. Wat betreft financiële middelen gaat het echter om een flinke teruggang vergeleken met de investeringen die de onderwijsinstellingen hebben kunnen doen dankzij de NPO-gelden. Het PPJ zou de minister dan ook met klem willen adviseren om dit jaar nog een inventarisatie te laten maken over welk inzet dreigt weg te vallen wanneer het NPO-budget ten einde is gekomen. We denken namelijk dat dat de gemaakte afspraken niet kunnen voorkomen dat de enige winst die de pandemie dan tenminste nog heeft opgeleverd in het onderwijs – het taboe om met elkaar te spreken over mentaal welbevinden is (deels) geslecht – zodoende teniet wordt gedaan. Het zou werkelijk eeuwig zonde zijn dat door een gebrek aan middelen en de verkeerde prioritering de ingezette beweging onvoldoende vaart krijgt.

Tot slot

Met dit deeladvies heeft het PPJ voor de derde maal en op basis van signalen uit de praktijk proberen bij te dragen aan een constructieve gedachtenvorming over het NP Onderwijs. Medio 2023 kunt u van ons nog een vierde deeladvies verwachten. In dat deeladvies willen wij nader ingaan op de wijze waarop gemeenten invulling aan de middelen in het kader van dit programma hebben gegeven. Daarbij worden zowel dilemma's als succesvoorbeelden benoemd. Aan het einde van dit jaar zal het PPJ zijn werkzaamheden beëindigen. Over de afronding van de werkzaamheden wordt nog nagedacht. Wel willen we hierin in elk geval het geluid van jongeren zelf laten doorklinken. Hiertoe wordt inmiddels een groot aantal groeps gesprekken met scholieren en studenten in verschillende onderwijssectoren gevoerd.

Met vriendelijke groet,

Farid Tabarki
Voorzitter Platform Perspectief Jongeren